

DOI: 10.55643/fcaptr.4.51.2023.4099

Ірина Парасій-Вергуненко

д.е.н., професор кафедри
фінансового аналізу та аудиту,
Державний торговельно-економічний
університет, Київ, Україна;
ORCID: 0000-0001-6506-6965

Ярослав Юрчишин

аспірант кафедри фінансового
аналізу та аудиту, Державний
торговельно-економічний
університет, Київ, Україна;
ORCID: 0000-0003-4790-1618

Костянтин Безверхий

к.е.н., доцент кафедри фінансового
аналізу та аудиту, Державний
торговельно-економічний
університет, Київ, Україна;
e-mail: k.bezverkhyi@knute.edu.ua
ORCID: 0000-0001-8785-1147
(Corresponding author)

Наталія Грищенко

к.е.н., доцент кафедри міжнародного
менеджменту, Київський
національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана,
Київ, Україна;
ORCID: 0000-0002-5122-3672

Каріна Назарова

д.е.н., професор, завідувач кафедри
фінансового аналізу та аудиту,
Державний торговельно-економічний
університет, Київ, Україна;
e-mail: k.nazarova@knute.edu.ua
ORCID: 0000-0002-5019-9244

Наталія Приймак

к.е.н., Міжнародний європейський
університет, Київ, Україна;
ORCID: 0000-0002-0206-2577

Received: 23/06/2023

Accepted: 10/08/2023

Published: 31/08/2023

© Copyright
2023 by the author(s)

This is an Open Access article
distributed under the terms of the
[Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА ПОВНОТИ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ: МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ

АНОТАЦІЯ

Метою дослідження є розроблення нових методичних підходів до проведення компаративного аналізу ефективності та повноти використання ресурсного потенціалу торговельних підприємств для цілей стратегічного управління. У статті уточнено сутність поняття «ресурсний потенціал» та систематизовано основні методичні підходи до його аналізу. Інформаційною базою емпіричного дослідження слугували дані фінансової звітності шести найкрупніших компаній, що займаються торгівлею вантажними транспортними засобами за період 2020-2022 рр.

У результаті дослідження запропоновано новий методичний підхід до проведення компаративного конкурентного аналізу ефективності та повноти використання ресурсного потенціалу торговельних підприємств. Запропонована методика дає змогу не просто проаналізувати ефективність використання ресурсного потенціалу підприємств, а оцінити повноту використання наявних ресурсів, через порівняння фактичного значення прибутку з теоретично можливим еталонним значенням для наявного рівня ресурсів, урахувавши середню ефективність використання активів для заданої сукупності підприємств-конкурентів. Таке еталонне значення прибутку рекомендовано визначати на основі розробленої регресійної моделі, яка характеризує залежність прибутку до оподаткування від розміру активів. Аналогічні моделі також можуть бути використані для цілей прогностичного аналізу, оскільки дають змогу дослідити поведінку окремих показників ефективності залежно від зміни обраного фактора. Для проведення узагальнюючої оцінки ефективності та повноти використання ресурсного потенціалу торговельних підприємств запропоновано інтегральний показник, на основі якого визначено рейтинг конкурентних позицій досліджуваних компаній.

Практичне використання авторського методичного підходу дає змогу провести бенчмаркінг, здійснити порівняльну оцінку результатів діяльності компанії з результатами конкурентів; визначити конкурентні переваги або слабкі сторони своєї діяльності, пов'язані з недостатньо повним використанням свого ресурсного потенціалу; сприяє ефективному пошуку додаткових внутрішніх резервів підвищення ефективності діяльності; цей підхід може бути використаний для розроблення операційних стратегій, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності компанії.

Ключові слова: компаративний аналіз, моделювання, ресурсний потенціал, прибуток, ефективність діяльності, конкурентоспроможність, резерви, торговельні підприємства

JEL Класифікація: D24, M10, M20, M40, M41, M49, P51

ВСТУП

Умови воєнного стану в Україні негативно вплинули на діяльність майже всіх суб'єктів господарювання незалежно від сфери та виду їхньої діяльності. Посилення негативного впливу воєнної агресії росії на діяльність вітчизняних підприємств, глобальна економічна нестабільність, загострення конкуренції на світовому

ринку; невизначеність зовнішнього середовища, спричинена загальною турбулентністю світової економіки, суттєво вплинули на структуру ринку збуту автомобілів на вітчизняному та світовому рівні, що своєю чергою негативно відбивається на результатах діяльності й на рівні галузі, і на рівні окремих підприємств. Водночас, після певного «шоку» в економіці країни, викликаного війною, вітчизняні підприємства почали відновлювати бізнес і пристосовуватись до реалій сьогодення, поступово нарощуючи масштаби своєї діяльності й зростання ефективності діяльності.

Нині в Україні ринок продажу автотранспортних засобів активно розвивається й значною мірою впливає на соціально-економічні процеси на макрорівні. Незважаючи на негативну тенденцію в економіці в цілому, основні гравці ринку продажу вантажних автомобілів ілюструють позитивний тренд щодо збільшення прибутковості діяльності. Посилення конкуренції в цьому ринковому сегменті висуває нові вимоги до стратегічного управління торговельними компаніями, яке значною мірою залежить від якості аналітичного забезпечення. Розширення спектра завдань стратегічного аналізу накладає певні вимоги до удосконалення його методичного забезпечення, до аналітичного інструментарію та інноваційних методик аналізу, спонукає до пошуку нових методичних підходів до оцінки ефективності управлінських рішень, в основі яких лежить збільшення вартості компаній та підвищення ефективності їхньої діяльності. Особливої актуальності набуває вдосконалення методик конкурентного аналізу, який створює інформаційне підґрунтя для розроблення конкурентних стратегій, спрямованих на посилення конкурентоспроможності компаній. Важливою умовою посилення конкурентоспроможності будь-яких суб'єктів господарювання, у тому числі торговельних підприємств, є максимально повне використання наявного в них ресурсного потенціалу, що дає змогу реалізувати наявні можливості підвищення ефективності діяльності. Відсутність науково обґрунтованих положень стратегічного аналізу ефективності використання ресурсного потенціалу торговельних підприємств актуалізує дослідження з пошуку інноваційних методичних підходів до проведення компаративного аналізу підприємств-конкурентів у цьому ринковому сегменті.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Останнім часом проблеми ефективного управління ресурсним потенціалом усе більше привертають увагу й вітчизняних, і зарубіжних вчених. Вивченню проблем з'ясування сутності поняття «ресурсний потенціал», який лежить в основі методології оцінювання ефективності його використання, присвячено праці таких учених: Вінніченко І. І., Сороки Ю. О. [1], Алексєєва С. Б., Жебокритського Є. І. [3], Богатської Н. М. [3], Хачатрян В. В., Бабіної О. Є. [5], Николук О. М., Мартинчук І. В. [7] та інших. Неоднозначність тлумачення цієї категорії різними вченими, що має місце в науковій літературі, накладає певний відбиток на методологічні підходи до оцінки та аналізу ефективності й повноти використання ресурсного потенціалу. У роботі Николук О. М., Мартинчук І. В. запропоновано при проведенні аналізу ефективності використання ресурсного потенціалу підприємств використовувати комплекс методичних прийомів, зокрема методи нечіткої логіки, метод структурно-функціонального моделювання (IDFO), нормування, кореляційного аналізу, інтегрального оцінювання, таксономічного аналізу, DEA-аналізу, статистико-економічних, матричних методів, коефіцієнтний аналіз, таксономічний [7, с. 208-210]. При цьому методи структуровані залежно від напрямів та особливостей їх застосування. Проте практичного застосування вказаних методичних прийомів авторами не запропонували.

Латвійські вчені Kotane Inta, Kuzmina-Merlino Irina [11] та словацькі вчені Kisel'áková D., Šofranková B., Čabinová V., Šoltésová J. [14] для аналізу ефективності діяльності підприємств й цілому й зокрема ефективності використання ресурсів пропонують доповнювати фінансові показники нефінансовими, які дають змогу врахувати не тільки кількісні параметри ефективності, а й якісні, які не містяться у фінансовій звітності й формуються в даних управлінського обліку та інтегрованої звітності. Пропозиції застосування нефінансових показників при оцінці ефективності діяльності компаній набули подальшого розвитку в роботі Judita Narkunienė та Aurelija Ulbinaitė, які розвинули ідею використання показників EVA, системи збалансованих показників BSC, призми ефективності, піраміди ефективності, моделі шести сигм та багатокритеріальний метод оцінки ефективності компанії [12].

Ще в 1998 р. австралійські вчені Coelli T., Rao D. S. P., Battese G. E. [10] запропонували при оцінюванні ефективності діяльності компаній використовувати чотири ключові методи: економетричну оцінку моделей середніх величин на основі методу найменших квадратів; індексні методи (індекси загальної факторної продуктивності –TFP), аналіз конвертації даних (DEA); стохастичний граничний аналіз (SFA). Використовуючи ідеї, закладені в цій роботі, Костирко Л. А., Соломатіна Т. В., Чернудубова Е. В., Хромьяк В. М. [9] застосували методичний підхід до аналізу й оцінки ефективності ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств, заснований на методі математичного моделювання DEA, який передбачає індексну оцінку ефективності використання фінансових ресурсів за факторами й критеріями відстані точки від еталонної межі виробничого потенціалу. Наголошуючи на перевагах цього підходу

при оцінюванні ефективності використання ресурсного потенціалу підприємств, учені довели доцільність використання й інших методичних підходів, зокрема порівняльного та комбінованого, що спрощує ухвалення рішень щодо вибору стратегічних альтернатив на кшталт нарощування обсягу виробництва або зменшення витрат на одиницю ресурсів.

Ураховуючі цілі стратегічного аналізу, Angilella Silvia та Pappalardo Maria Rosaria запропонували модель оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу енергетичних компаній на основі використання ієрархічного стохастичного багатофакторного аналізу. Запропонована методика дає змогу визначити коефіцієнти вагомості показників, що входять у цю модель, і на її основі провести факторний аналіз зміни показників ефективності в умовах різних сценаріїв невизначеності зовнішнього середовища [13].

Задорожній З., Муравський В., Семанюк В., Гуменна-Дерій М. [15] розглядають глобальні принципи управлінського обліку в системі забезпечення ресурсного потенціалу підприємства. Разом із тим, колектив авторів В. К. Збарський, Н. В. Трусова, О. Г. Сокіл, Н. В. Почерніна, М. І. Грицаєнко [16] досліджують соціально-економічні детермінанти розвитку ресурсного потенціалу малих форм аграрного виробництва в Україні. Колектив авторів В. Міняйло та інші [17] здійснює гендерний аналіз робочої сили у сфері фінансової та страхової діяльності в Україні. Група українських дослідників К. Назарова та інші наводять методику регресійного аналізу операційного прибутку компаній [18], а також здійснюють аналіз ризиків діяльності компаній на основі нефінансових і фінансових звітів [19]. Казахстанські автори А. М. Казамбаєва, Г. А. Аєшева, С. М. Єсенгалієва [20] оцінюють сталий розвиток сільськогосподарського виробництва на основі використання ресурсного потенціалу регіону. Нестерчук Ю., Бутко Н., Уманська В. [21] провадять інтегральну оцінку ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Турецькі економісти Ş. K. Özbilen, K. Rende, Y. Kılıçaslan та ін. [22] займаються прогнозуванням ресурсоефективного потенціалу обробної промисловості. Сол Т. й Фолта Т. Б. [23] вивчають вихід із ринку та потенціал для перерозподілу ресурсів. Теліженко О., Шевченко Т., Мішеніна Г. [24] досліджують стале управління ресурсним потенціалом твердих побутових відходів у контексті безперервності життєвого циклу продукції. Група українських авторів Н. Трусова, П. Макаренко, Т. Попова, Н. Почерніна, Ю. Карась [25] аналізує реалізацію стійкості ресурсного потенціалу суб'єктів малого сільськогосподарського виробництва в кооперативних об'єднаннях України. Ульянов О., Васюренко Л., Литвинов А., Утенкова К., Філімонов Ю. та Кукса І. [26] розглядають стратегічне управління ресурсним потенціалом як захід підвищення конкурентоспроможності підприємства сектора АПК. Хирівський Р. та ін. [27] здійснюють оцінку ефективності використання ресурсного потенціалу громад за допомогою різних підходів.

Попри зростання уваги вітчизняних та зарубіжних учених до цієї проблематики, слід зазначити, що в наведених роботах методика аналізу спрямована здебільшого на оцінювання саме ефективності діяльності підприємств або використання ресурсів. Водночас, питання методології аналізу повноти використання ресурсного потенціалу підприємств з позиції стратегічного конкурентного аналізу практично залишається поза увагою науковців. Ураховуючі цілі стратегічного управління, які спрямовані на формування стратегій на основі виявлення слабких та сильних сторін діяльності суб'єктів господарювання, розроблення методики компаративного аналізу повноти використання внутрішніх можливостей та резервів, закладених у ресурсному потенціалі підприємств, потребує подальшого наукового пошуку.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Із погляду на вищезазначене основною метою статті є розроблення нових методичних підходів до проведення компаративного аналізу ефективності та повноти використання ресурсного потенціалу торговельних підприємств для цілей стратегічного управління. Такий аналіз дає змогу провести порівняльний аналіз конкурентних переваг того чи іншого підприємства, провести ефективний бенчмаркінг, визначити сильні та слабкі сторони діяльності підприємства, визначити напрями концентрації зусиль, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності.

Для досягнення поставленої мети сформульовано та виконано такі завдання: уточнити економічну сутність поняття «ресурсний потенціал»; систематизувати методичні підходи до оцінювання ефективності та повноти використання ресурсного потенціалу торговельних підприємств і запропонувати авторську концепцію такої оцінки; розробити методику формування еталонних показників прибутку, розрахованих на основі середніх даних для обраної сукупності підприємств; дослідити повноту використання ресурсного потенціалу торговельних підприємств на основі кореляційно-регресійного аналізу; визначити конкурентні позиції торговельних підприємств за ефективністю та повнотою використання ресурсного потенціалу.

МЕТОДИ

Для проведення досліджень використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження процесів і явищ у їх взаємозв'язку й розвитку, а саме: при узагальненні теоретичної сутності поняття «ресурсний потенціал» використано діалектичний метод, аналіз і синтез, індукцію й дедукцію, узагальнення, метод асоціацій та аналогій; при дослідженні тенденцій розвитку діяльності торговельних підприємств та результатів їхньої діяльності – ряди динаміки, середні та відносні величини; для дослідження взаємозв'язку між фінансовими результатами та розміром активів підприємств і для оцінювання повноти використання ресурсного потенціалу використано кореляційно-регресійний аналіз. Для візуалізації результатів дослідження використано стовпчикові діаграми та графіки. Для формування підсумків результатів дослідження та висновків використано метод систематизації й узагальнення. При визначенні конкурентних позицій щодо ефективності та повноти використання ресурсного потенціалу підприємств застосовано прийоми рейтингування. Для визначення еталонних значень прибутку при відповідному рівні активів підприємств використано прийоми моделювання. Ступінь недовикористання ресурсного потенціалу або більш повне його використання, порівняно з підприємствами-конкурентами, визначався через порівняння фактичних значень прибутку з еталонним значенням, розрахованим на основі побудованої регресійної моделі. Достовірність побудованої регресійної моделі перевірено на основі критерію Фішера. Міцність зв'язку між фінансовими результатами та розміром загальних активів підтверджується високими значеннями коефіцієнтів кореляції та детермінації.

Емпіричною базою забезпечення доказовості теоретичних положень, достовірності висновків та рекомендацій, обґрунтування відповідних показників ефективності та побудови регресійної моделі стала відкрита інформація фінансової звітності шість найкрупніших підприємств, що займаються торгівлею вантажними транспортними засобами, за період 2020-2022 рр., зокрема це ТОВ «СКАНІЯ УКРАЇНА»; ТОВ «МАН ТРАК ЕНД БАС ЮКРЕЙН»; ТОВ «ІВЕКО Україна»; ПРАТ «АВТОКАПІТАЛ»; ТОВ «ТРАКСПАРТС УКРАЇНА ЛТД»; ТОВ «ВОЛЬВО УКРАЇНА».

РЕЗУЛЬТАТИ

Ефективність діяльності будь-якого суб'єкта господарювання значною мірою залежить від його ресурсного потенціалу та повноти його використання. З огляду на визначальну роль ресурсів у господарській діяльності торговельних підприємств, проблема управління ресурсним потенціалом набуває особливої актуальності в умовах загострення конкурентної боротьби в ринковому середовищі. Система управління ресурсним потенціалом залежить від якості його інформаційного забезпечення, яке формується, в першу чергу, на аналітичній інформації. Первинним етапом розроблення методики аналізу ефективності використання ресурсного потенціалу є з'ясування сутності самої категорії «ресурсний потенціал».

У перекладі з англійської мови «potential» означає «можливість», що є спорідненим поняттям до латинського трактування цього терміну як «сили, спроможності». У словнику української мови термін «потенціал» трактується як приховані можливості та здатності [2, с. 541]. Тобто фактично цей термін означає відповідні приховані можливості та переваги, які могли би бути отримані від повної реалізації наявного ресурсного потенціалу.

Узагальнюючи різні дефініції категорії «ресурсний потенціал», слід виокремити декілька підходів до розуміння його сутності, які покладено в основу оцінки. Прихильники першого напрямку розуміння сутності цього поняття ототожнюють ресурсний потенціал із сукупністю певних видів ресурсів. Як зазначають С.Б. Алексєєв та Є.І. Жебокритський, «ресурсний потенціал підприємства – це сукупність ресурсів, що є у розпорядженні підприємства, а також спроможність працівників і менеджерів використовувати ресурси з метою виробництва товарів (послуг) та отримання максимального прибутку» [3, с. 54]. Учені розглядають ресурсний потенціал як сукупність ресурсів, необхідних для досягнення конкурентних цілей виробництва продукції, забезпечення ефективності, конкурентоспроможності, інноваційного розвитку тощо [3, с. 55]. Аналогічних поглядів дотримуються І. І. Вінніченко, Ю. О. Сорока [1, с. 141-142], О. М. Николук, І. В. Мартинчук [7].

Зокрема, Вінніченко І. І. та Сорока Ю. О. трактують сутність цього поняття як сукупність наявних ресурсів (капітальних, трудових, земельних, інформаційних, фінансових тощо) [1, с. 141-145]. При такому підході дослідження ефективності їх використання відбувається на основі застосування окремих одиничних показників, що характеризують віддачу у вигляді доходу, або прибутку з певного виду ресурсів. Як зазначають О. М. Николук та І. В. Мартинчук, за цього підходу при оцінці ресурсного потенціалу аналізується структура (складові) ресурсного потенціалу, у процесі якого надаються кількісні та якісні характеристики ефективності використання окремих їх складових [7, с. 209].

Представники іншого підходу до трактування сутності поняття «ресурсний потенціал», зокрема Н. М. Богацька, В. В. Хахатрян [4, с. 138], А. В. Артьомова, І. В. Артьомов [8], які пропонують під цією категорією розуміти відповідні

можливості ресурсів, які реалізуються в процесі операційної діяльності підприємства. При цьому оцінку ресурсного потенціалу рекомендується здійснювати на основі аналізу співвідношення наявних ресурсів та їхніх потенційних можливостей. На нашу думку, таке трактування цього поняття більш повно характеризує його економічну сутність і може бути покладене в основу методики оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства.

Заслугує на увагу пропозиція О. М. Николок та І. В. Мартинчука наукові дослідження проблеми кількісного оцінювання ефективності формування та використання ресурсного потенціалу підприємства розподілити за такими трьома напрямками: 1) оцінювання ресурсного потенціалу (оцінка фактичного стану ресурсів та показників їх відтворення); 2) оцінювання ефективності використання ресурсного потенціалу; 3) оцінювання повноти використання ресурсного потенціалу (наскільки повно використовуються можливості ресурсної бази підприємства [7, с. 209]).

Якщо перші два напрями аналізу достатньо широко застосовуються в системі управління ресурсами, то третій напрям залишається поза зоною уваги науковців і потребує методичного забезпечення. Методична складність такого підходу зумовлена складністю оцінки виміру розміру потенційних можливостей ресурсів самого підприємства. виходячи з нього, нами запропонована інноваційна методика такого аналізу, яка ґрунтується на порівнянні фактичної ефективності конкретного підприємства з середньою ефективністю для обраної групи торговельних підприємств, яка визначається як еталон. Для цілей конкурентного аналізу реалізацію запропонованої ідеї пропонуємо здійснювати за такими етапами:

- визначення оціночного показника, який комплексно характеризує ефективність використання ресурсів;
- обґрунтування еталонного значення показника ефективності, який характеризує максимально повне використання ресурсного потенціалу для обраної сукупності підприємств, що займаються схожими видами діяльності та мають приблизно однакову структуру ресурсів;
- порівняння фактичних значень показників ефективності використання ресурсів із визначеним «еталонним» значенням для оцінювання повноти використання ресурсного потенціалу кожним підприємством;
- проведення компаративного аналізу повноти використання ресурсного потенціалу окремими підприємствами-конкурентами та визначення чинників, які призвели до недоотримання належного ефекту за рахунок недовикористання наявних можливостей.

Отже, першим етапом аналізу має бути обґрунтування показників ефективності використання ресурсів. При розумінні ресурсного потенціалу як сукупності певних видів ресурсів, наприклад, трудових ресурсів, матеріальних ресурсів, засобів праці тощо, аналіз здійснюється на основі відносних показників ефективності, зокрема таких як: продуктивність праці, фондівіддача (капіталовіддача), матеріаловіддача. Підсумковим етапом аналізу за такого підходу може бути формування інтегрального показника ефективності використання ресурсів через зведення одиничних показників в один узагальнюючий показник (із коефіцієнтами вагомості або без них). Шляхом порівняння цих показників з аналогічними показниками конкурентів або галузевими стандартами підприємство може виявити потенційні області (зони) оптимізації бізнес-процесів та визначити пріоритетні стратегічні цілі. Перевагами такого підходу при розробленні методики аналітичної оцінки є те, що акцент робиться саме на максимальному ефекті, який міг би бути отриманий при більш повному використанні наявних потенційних можливостей, закладених у використанні окремих складових ресурсної бази підприємства.

Складнішим питанням є оцінка ефективності тих видів ресурсів, які не можуть відобразитися фінансовими показниками або мають нематеріальну форму, наприклад, інформаційні ресурси, іміджево-брендова та репутаційна складова, інтелектуальні ресурси, клієнтська база, ділові контакти та інші, результативність використання яких не можна напряму оцінити в натуральних або вартісних показниках. Цінність цих видів ресурсів не входить до балансу підприємства, проте суттєво впливає на результати його діяльності. У цьому випадку аналіз ефективності використання цих ресурсів носить опосередкований характер і проявляється в кінцевому випадку у вигляді додаткового прибутку, або у формі гудвілу, внаслідок чого збільшується ринкова вартість компанії. При цьому виокремити вплив таких ресурсів на результати діяльності підприємств практично неможливо, оскільки їхня цінність не відображається фінансовими показниками. Комплексний підхід до оцінки сумарної вартості всіх ресурсів передбачає, що загальна вартість ресурсного потенціалу може характеризуватися вартістю загальних активів підприємства. Хоча загальна сума активів не повною мірою виражає вартість усіх видів ресурсів підприємства (нематеріального характеру), проте, виходячи з можливостей інформаційного забезпечення, що формується у фінансовій звітності, цей методичний підхід до оцінки ефективності діяльності підприємств найбільш прийнятний для використання в стратегічному конкурентному аналізі.

Як відомо, у практиці економічного аналізу ефективності діяльності суб'єкта господарювання найбільшого поширення набув ресурсний підхід, в основі якого лежить порівняння отриманого ефекту у вигляді прибутку та загальних

ресурсів у вигляді активів підприємства. Крім цього підходу оцінки ефективності діяльності підприємства, використовується також витратний та дохідний підхід. При використанні витратного підходу результати діяльності у вигляді прибутку зіставляють із витратами, понесеними для його отримання, а при використанні дохідного підходу отриманий прибуток зіставляють із доходом, унаслідок чого можна оцінити, який прибуток генерується однією одиницею доходу. Таким чином, останні два методичні підходи засновані на одному принципі, оскільки прибуток напряму залежить від співвідношення доходів та витрат. Ураховуючи те, що на доходи підприємства здебільшого впливають зовнішні фактори, зумовлені кон'юктурою ринку, попитом та пропозицією на ринку, ціновою політикою підприємств-конкурентів, то основними важелями впливу на прибутковість діяльності є здатність управлінців управляти та мінімізувати витрати підприємства. Тому ефективність діяльності напряму залежить від уміння управлінського персоналу керувати витратами, які також частково залежать від зовнішніх чинників (наприклад, від цін на сировину та матеріали, ринкового рівня оплати праці), проте при належному їх контролі через бюджетування, при впровадженні оптимізації бізнес-процесів та інноваційних змін технології вони можуть бути мінімізовані.

Використання ресурсного підходу в аналізі дає змогу підійти до оцінки ефективності діяльності підприємства з іншого боку, тобто не з позиції оцінки ефективності бізнес-процесів (матеріально-технічного постачання, логістики, виробництва та реалізації), а з позиції оцінки ефективності використання наявних ресурсів, представлених у вигляді загальних активів підприємства. Звісно, ресурсний потенціал підприємства визначається не лише обсягом ресурсів, а й їхньою структурою, їх достатністю для поставлених стратегічних цілей та якістю активів. У свою чергу якість активів напряму залежить від збалансованості активів та пасивів за термінами, рівнем ліквідності та оборотності. Виходячи з цього, пропонуємо при проведенні конкурентного стратегічного аналізу ефективності діяльності підприємств із метою формування фінансових стратегій використовувати ресурсний підхід, заснований на порівнянні отриманого прибутку та загальної суми активів підприємства, які в узагальненому вигляді характеризують ресурсний потенціал. Отже, для комплексної оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу пропонуємо використовувати показник прибутковості активів, у чисельнику якого буде прибуток до оподаткування (щоб нейтралізувати вплив податкового навантаження).

Цілком логічним є припущення, що сума отриманого прибутку перебуває в прямій залежності від масштабів діяльності компаній, які у свою чергу залежать від свого ресурсного потенціалу. Якщо в спрощеному вигляді ресурсний потенціал характеризується обсягом загальних активів, то першим етапом аналізу є оцінка міцності та характеру взаємозв'язку між цими показниками. Дослідження здійснювалося на прикладі шести найкрупніших підприємств, що займаються торгівлею вантажними автотранспортними засобами, за період 2020-2022 рр. Для уникнення впливу податку на прибуток на фінансовий результат діяльності компаній за результативний показник було взято прибуток до оподаткування. Первинна інформація щодо динаміки прибутку та загальних активів цих компаній наведена в Табл. 1.

Таблиця 1. Аналіз динаміки прибутку та активів підприємств торгівлі вантажними транспортними засобами за 2020-2022 рр.
 (Джерело: побудовано авторами за даними [28-33])

Назва підприємства	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Абсолютне відхилення 2022 р. порівняно з 2020 р	
	Прибуток до оподаткування, тис. грн	Активи, тис. грн	Прибуток до оподаткування, тис. грн	Активи, тис. грн	Прибуток до оподаткування, тис. грн	Активи, тис. грн	Прибутку до оподаткування, тис. грн	Активів, тис. грн
ТОВ «СКАНІЯ УКРАЇНА»	51 378	357 232	174 867	400 530	111 862	585 425	+60 484	+228 193
ТОВ «МАН ТРАК ЕНД БАС ЮКРЕЙН»	7 700	482 171	31 877	563 833	116 443	660 335	+108 743	+178 165
ТОВ «ІВЕКО Україна»	7 891	315 174	35 810	302 536	24 394	246 183	+16 503	-68 991
ПРАТ «АВТОКАПІТАЛ»	476 091	2 708 692	638 287	2 936 147	817 912	3 286 861	+341 821	+578 169
ТОВ «ТРАКСПАРТС УКРАЇНА ЛТД»	12 719	100 980	13 646	96 779,5	9 365	129 193	-3 354	+28 213
ТОВ «ВОЛЬВО УКРАЇНА»	51 863	483 657	86 048	471 773	102 790	675 422	+50 927	+191 766
Усього	607 642	4 447 904	980 535	4 771 598	1 182 766	5 583 418	+575 124	+1 135 514
Темп приросту прибутку та активів, коеф.	x	x	x	x	x	x	+0,946	+0,255

Як свідчать дані Табл. 1, майже всі підприємства, що займаються торгівлею вантажними автомобілями, проілюстрували позитивну динаміку зміни прибутку та активів, при цьому темпи приросту прибутку значно випереджали темпи приросту активів, що свідчить про загальну позитивну тенденцію щодо економічного зростання та підвищення ефективності використання ресурсів. Так, темпи приросту прибутку 2022 р. порівняно з 2021 р. склали

94,6%, а темпи приросту активів склали 25,5%, що є свідченням більш ефективного використання ресурсного потенціалу. У 2022 р. порівняно з 2020 р., незважаючи на складну політичну та економічну ситуацію в країні, загальний прибуток підприємств цього ринкового сегменту збільшився на 575124 тис. грн, а активи зросли на 1135514 тис. грн.

Проведення компаративного аналізу за відповідними показниками, узятими за основу оцінки при традиційному підході відбувається шляхом порівняння фактичних показників підприємства з відповідними показниками конкурентів. При оцінці ефективності використання ресурсів може бути застосований найуживаніший відносний показник ефективності – прибутковість (рентабельності) активів. Результат коефіцієнтного аналізу ефективності використання ресурсів на основі показника «прибутковість активів» наведено в Табл. 2 та на Рис. 1.

Таблиця 2. Аналіз динаміки прибутковості активів підприємств торгівлі вантажними транспортними засобами за 2020-2022 рр.
(Джерело: побудовано авторами за даними [28-33])

Назва підприємства	Прибутковість активів (ROA), коеф.				
	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Абсолютний приріст 2022 р. порівняно з 2021 р.	Рейтинг підприємства (2022 р.)
ТОВ «СКАНІЯ УКРАЇНА»	14,4	43,7	19,1	+4,7	2
ТОВ «МАН ТРАК ЕНД БАС ЮКРЕЙН»	1,6	5,7	17,6	+16,0	3
ТОВ «ІВЕКО Україна»	2,5	11,8	9,9	+7,4	5
ПРАТ «АВТОКАПІТАЛ»	17,6	21,7	24,9	+7,3	1
ТОВ «ТРАКСПАРТС УКРАЇНА ЛТД»	12,6	14,1	7,2	-5,3	6
ТОВ «ВОЛЬВО УКРАЇНА»	10,7	18,2	15,2	+4,5	4
Середнє значення за сукупністю підприємств	13,7	20,5	21,2	+7,5	x

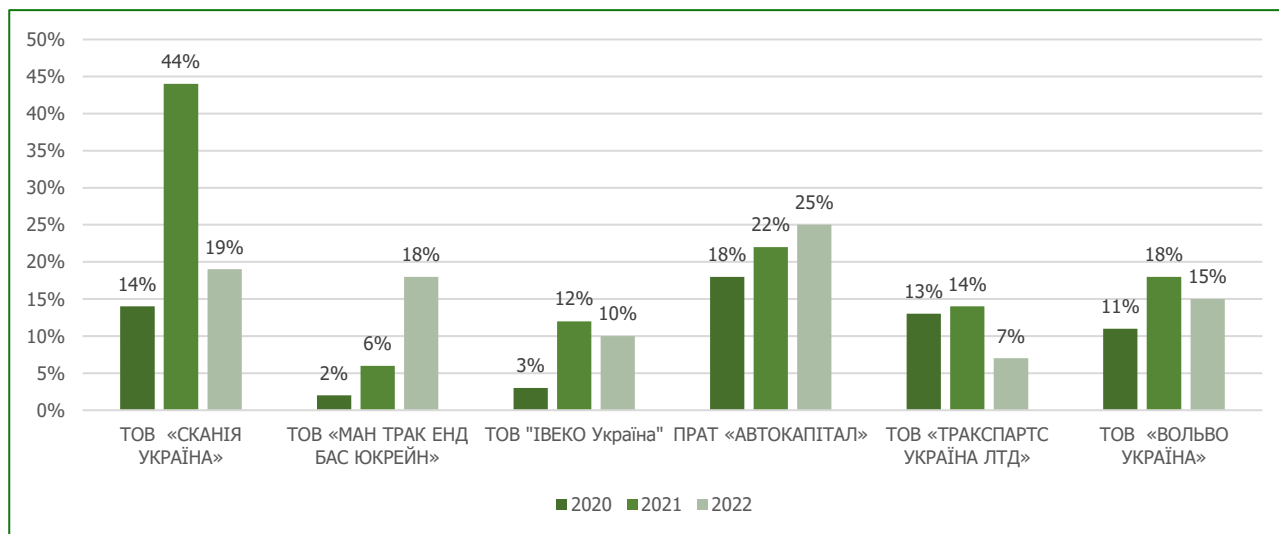

Рис. 1. Порівняльний аналіз динаміки значення коефіцієнта «прибутковість активів» підприємств торгівлі вантажними транспортними засобами за 2020-2022 рр. (Джерело: побудовано авторами за даними Табл. 1)

Результати аналізу прибутковості активів торговельних підприємств цього ринкового сегмента проілюстрували достатньо високу ефективність використання ресурсів. Найвище значення прибутковості активів у 2021 р. мало підприємство ТОВ «Сканія Україна» – 44% (при середньому значенні 14%, проте у 2022 р. порівняно з 2022 р. прибутковість у нього знизилась до 19%). Стабільну позитивну тенденцію до зростання прибутковості активів мало ТОВ «Автокапітал», у якого у 2020 р. цей показник складав 18%, у 2021 р. – 22%, у 2022 р. – 25%, що перевищило середнє значення прибутковості активів за підприємствами цього ринкового сегмента. Найгірші значення прибутковості активів у 2022 р. спостерігались у ТОВ «Івеко Україна» (10%) та ТОВ «ТРАКСПАРТС УКРАЇНА ЛТД» (7%) при середньому значенні за сукупністю 21%. Незважаючи на те, що ТОВ «МАН ТРАК ЕНД БАС ЮКРЕЙН» протягом 2020-2021 рр. мало стабільно низькі значення прибутковості активів (2 % та 6 % відповідно), у 2022 р. ця компанія

продемонструвала значне підвищення ефективності використання ресурсів і рівень прибутковості її активів збільшився до 19%. Порівняно стабільну прибутковість активів продемонструвало ТОВ «Вольво Україна». У 2020 р. його прибутковість була на рівні 11%, у 2021 р. – 18%, у 2022 р. – 15%.

Коефіцієнтний аналіз є достатньо поширеним і в методичному плані не викликає дискусій, він надає достатньо повну характеристику результативності діяльності на певну дату, і його використання цілком виправдане в конкурентному аналізі. Проте коефіцієнтний аналіз децю звужує можливості аналітичних досліджень, оскільки формує кінцеву оцінку в згорнутому вигляді, що не дає можливості визначити сильні та слабкі сторони діяльності суб'єктів господарювання. Фактично цей підхід характеризує ефективність використання ресурсів, але не дає змоги оцінити повноту використання ресурсного потенціалу підприємств.

Пропонуємо новий інноваційний методичний підхід до проведення компаративного конкурентного аналізу, який полягає в тому, що його використання дає змогу не просто проаналізувати ефективність використання ресурсного потенціалу підприємств, а й оцінити повноту використання наявних ресурсів, виходячи з порівняння фактичного значення прибутку з теоретично можливим за наявного ресурсного потенціалу, урахувавши середню оптимальну ефективність використання активів для заданої сукупності підприємств-конкурентів. Такий теоретично можливий рівень абсолютного значення прибутку та рівня прибутковості активів пропонуємо визначати на основі кореляційно-регресійного аналізу.

В основі такого підходу лежить побудова моделі, на основі якої пропонується визначати еталонне значення прибутку при заданому фактичному значенні суми активів. Використання таких моделей дозволяє не просто порівнювати середні значення, наприклад, дохідності, витратності чи прибутковості активів, а й дослідити поведінку цих показників залежно від зміни факторного показника та розрахувати його оптимальні значення для заданого обсягу ресурсів при середній ефективності їх використання за цією вибіркою підприємств.

При побудові регресійної моделі, на основі якої визначається залежність між прибутком та наявними ресурсами, для розширення статистичної вибірки й посилення достовірності моделі використовувались дані кожного підприємства за три роки. Дослідження залежності між прибутком до оподаткування та сумою загальних активів цих підприємств показало досить тісний зв'язок між ними. Точковий графік свідчить про наявність лінійної залежності між зазначеними показниками. При цьому коефіцієнт кореляції між указаними показниками склав $R = 0,9748$, а коефіцієнт детермінації $D (R^2) = 0,9502$, що свідчить про те, що зміна прибутку до оподаткування на 95,02% зумовлена зміною розміру загальних активів (Рис. 2).

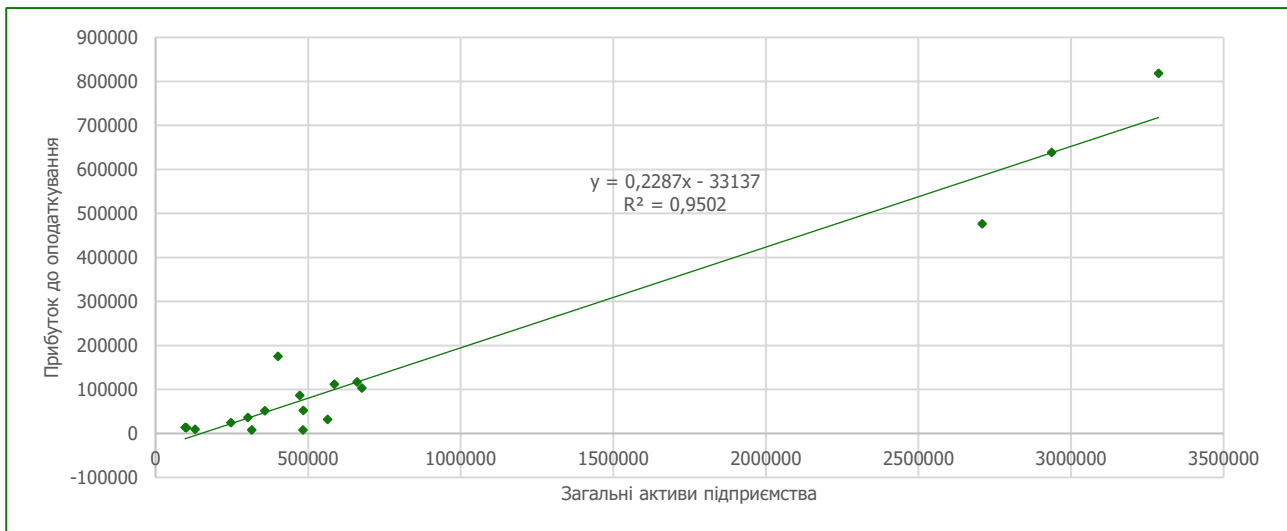

Рис. 2. Залежність розміру прибутку до оподаткування від розміру загальних активів підприємств торгівлі вантажними транспортними засобами (Джерело: побудовано авторами за даними [28-Ошибка! Источник ссылки не найден.33])

Кореляційна модель, що описує залежність прибутку зазначених підприємств від зміни обсягу загальних активів, представлена так:

$$y = 2,2287x - 33137 \quad (1)$$

Аналіз цієї кореляційної моделі дає підстави для висновку, що при збільшенні загальних активів підприємства на 1 грн прибуток збільшується на 2,23 грн. При такому тісному зв'язку між досліджуваними показниками це значення можна вважати нормативом (оптимальним значенням) прибутковості активів, і воно може слугувати орієнтиром при порівняльному аналізі ефективності використання ресурсного потенціалу зазначеної групи підприємств. Вільний коефіцієнт регресії дорівнює 33137 тис. грн.

Використовуючи цю модель, нами було розраховано еталонні значення прибутку при відповідному значенні ресурсів підприємства, які можна вважати нормативом для заданої сукупності підприємств-конкурентів (Табл. 2). При порівнянні фактичного значення прибутку з теоретично можливим позитивним вважається отримання відхилень зі знаком «плюс». У свою чергу, від'ємні відхилення свідчать про неповне використання ресурсного потенціалу підприємства, а їхній розмір може свідчити про наявність відповідного резерву збільшення прибутку та доходів, на що має бути спрямована операційна стратегія підприємства.

Пропонуємо повноту використання ресурсного потенціалу підприємств визначати через відповідний коефіцієнт, який розраховується як співвідношення фактичного значення прибутку (або іншого результативного показника) до розрахункового еталонного значення, отриманого на основі використання запропонованої регресійної моделі. Результати такого аналізу наведено в Табл. 3. та на Рис. 3-8.

Таблиця 3. Аналіз ефективності використання ресурсного потенціалу торговельних підприємств за 2020-2022 рр. (Джерело: побудовано авторами за даними [28-33])

Назва підприємства	Середнє значення активів підприємства, тис. грн	Прибуток підприємства до оподаткування тис. грн	Розрахункові значення прибутку, тис. грн	Абсолютні відхилення прибутку, тис. грн	Коефіцієнт повноти використання ресурсів, %	Рейтинг підприємства
2020 р						
ТОВ «СКАНІЯ УКРАЇНА»	357 232	51 378	48 562	+2 816	106	2
ТОВ «МАН ТРАК ЕНД БАС ЮКРЕЙН»	482 171	7 700	77 135	-69 435	10	6
ТОВ «ІВЕКО Україна»	315 174	7 891	38 943	-31 052	20	5
ПРАТ «АВТОКАПІТАЛ»	2 708 692	476 091	586 341	-110 250	81	3
ТОВ «ТРАКСПАРТС УКРАЇНА ЛТД»	100 980	12 719	10 043	+2 676	127	1
ТОВ «ВОЛЬВО УКРАЇНА»	483 657	51 863	77 475	-25 612	67	4
Усього в групі	4 447 904	607 642	838 499	-230 857	72	x
2021 р.						
ТОВ «СКАНІЯ УКРАЇНА»	400 530	174 867	58 464	+116 403	299	1
ТОВ «МАН ТРАК ЕНД БАС ЮКРЕЙН»	563 833	31 877	95 812	-63 935	33	6
ТОВ «ІВЕКО Україна»	302 536	35 810	36 053	-243	99	5
ПРАТ «АВТОКАПІТАЛ»	2 936 147	638 287	638 360	-73	100	4
ТОВ «ТРАКСПАРТС УКРАЇНА ЛТД»	96 780	13 646	11 004	+2 642	124	2
ТОВ «ВОЛЬВО УКРАЇНА»	471 773	86 048	74 757	11 291	115	3
Всього по групі	4 771 598	980 535	914 450	66 085	107	x
2022 р.						
ТОВ «СКАНІЯ УКРАЇНА»	585 425	111 862	100 750	11 112	111	3
ТОВ «МАН ТРАК ЕНД БАС ЮКРЕЙН»	660 335	116 443	117 882	-1 439	99	6
ТОВ «ІВЕКО Україна»	246 183	24 394	23 165	1 229	105	4
ПРАТ «АВТОКАПІТАЛ»	3 286 861	817 912	718 568	99 344	114	2
ТОВ «ТРАКСПАРТС УКРАЇНА ЛТД»	129 193	9 365	3 591	57 740	261	1
ТОВ «ВОЛЬВО УКРАЇНА»	675 422	102 790	121 332	-18 542	85	5
Усього в групі	5 583 418	1 182 766	1 085 288	97 478	109	x

Проведення компаративного аналізу з використанням розробленої регресійної моделі для зазначеної групи підприємств дає підстави для висновку, що найбільш повно використовує наявні ресурси ТОВ «ТРАКСПАРТС УКРАЇНА ЛТД». У 2020 р. його прибуток перевищив розрахункове значення на 2676 тис. грн. Хоча в абсолютному виразі перевищення фактичного прибутку над розрахунковим значенням відносно незначне, проте коефіцієнт повноти використання ресурсів склав 127%. Такий результат пояснюється тим, що це підприємство займає найменшу частку ринку за рівнем активів, проте має достатньо непоганий фінансовий результат, тобто ефективність використання активів порівняно із середніми значеннями підприємств цього сегмента у 2020 р. складала 127% (Рис. 3, Рис. 4).

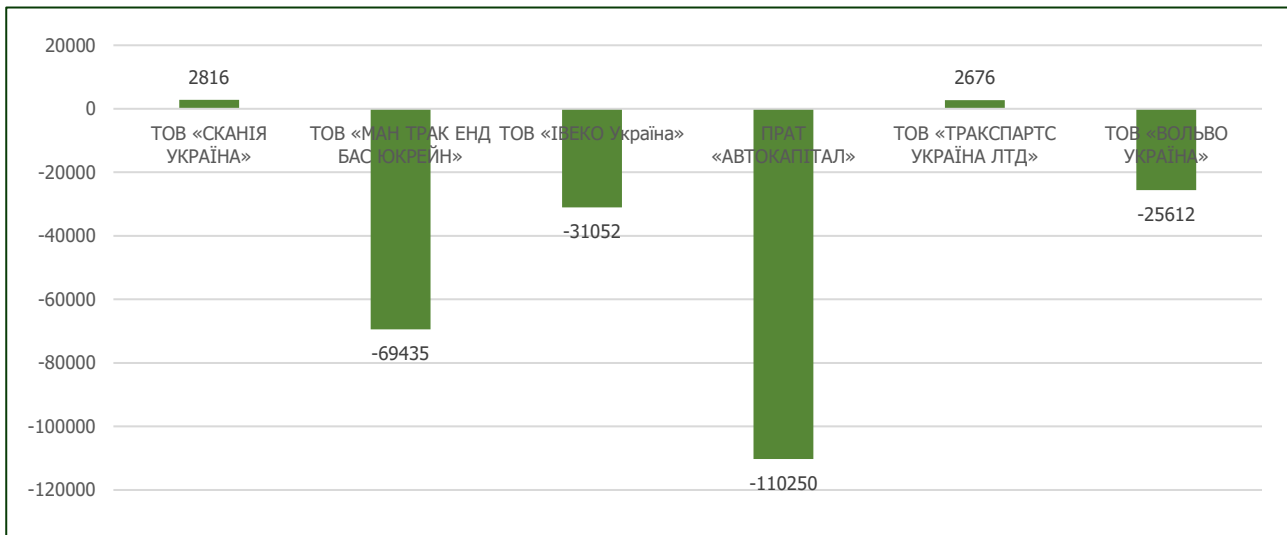

Рис. 3. Відхилення фактичного значення прибутку торговельних підприємств від еталонного значення прибутку, 2020 р. (Джерело: побудовано авторами за даними Табл. 2)

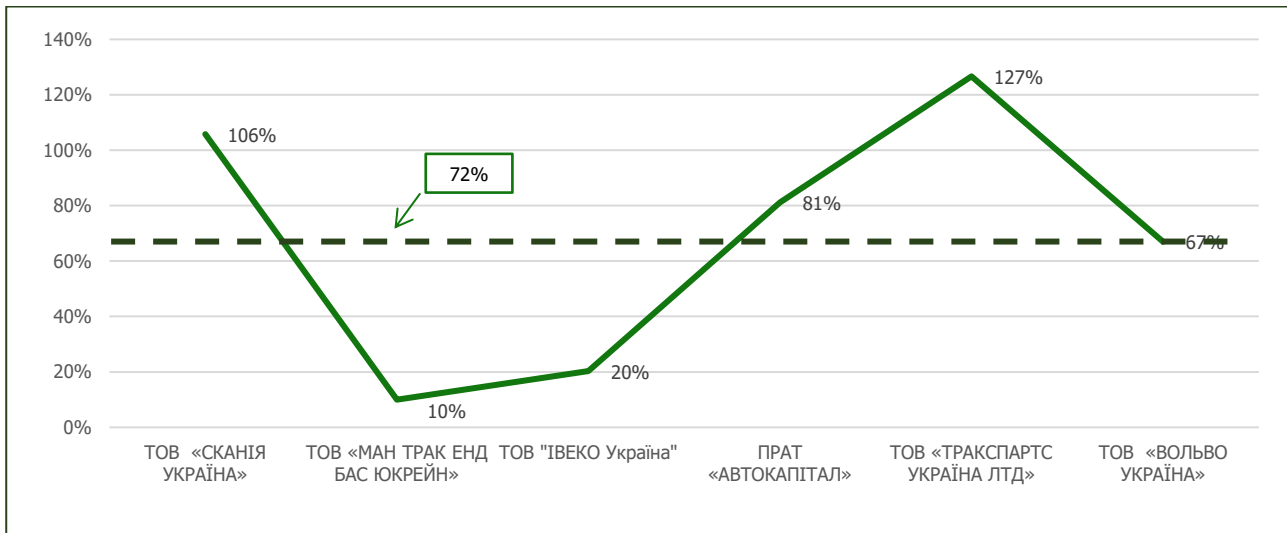

Рис. 4. Коефіцієнт повноти використання ресурсного потенціалу підприємствами торгівлі вантажними автомобілями, 2020 р. (Джерело: побудовано авторами за даними Табл. 2)

Порівняння цього показника із середнім значенням свідчить про достатньо ефективне використання ресурсів. При середньому значенні цього показника за 2020 р. за підприємствами цього ринкового сегмента у 72% вище середнього значення мали ТОВ «СКАНІЯ УКРАЇНА» – 106%, ПРАТ «АВТОКАПІТАЛ» – 81%. Решта підприємств мали значення коефіцієнта ефективності використання ресурсів нижче середнього. Фактично, коефіцієнт повноти використання ресурсів, значення якого менше одиниці, свідчить про недовикористання ресурсного потенціалу підприємствами порівняно із середніми значеннями за обраною сукупністю підприємств за відповідний період.

Результати аналізу даних за 2021 р. (Рис. 5 та Рис. 6) проілюстрували, що найбільший коефіцієнт ефективності використання ресурсного потенціалу був у ТОВ «СКАНІЯ УКРАЇНА» (становив 299%) (абсолютне відхилення за

прибутком складало +116403 тис. грн), ТОВ «ТРАКСПАРТС УКРАЇНА ЛТД» за рівнем цього показника перебувало на другому місці (124%) (абсолютне відхилення за прибутком складало +2642 тис. грн), третє місце за рівнем ефективності використання ресурсів посіло ТОВ «Вольво Україна», у якого коефіцієнт ефективності склав 115% (абсолютне відхилення за прибутком складало +11291 тис. грн).

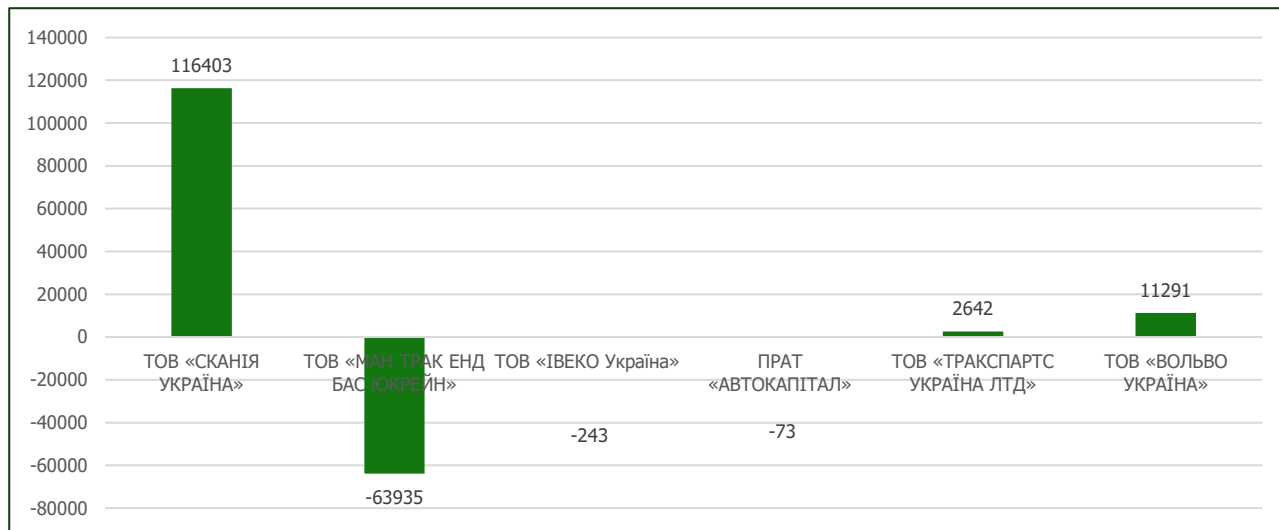

Рис. 5. Відхилення фактичного прибутку торговельних підприємств від еталонного значення, 2021 р. (Джерело: побудовано авторами за даними Табл. 2)

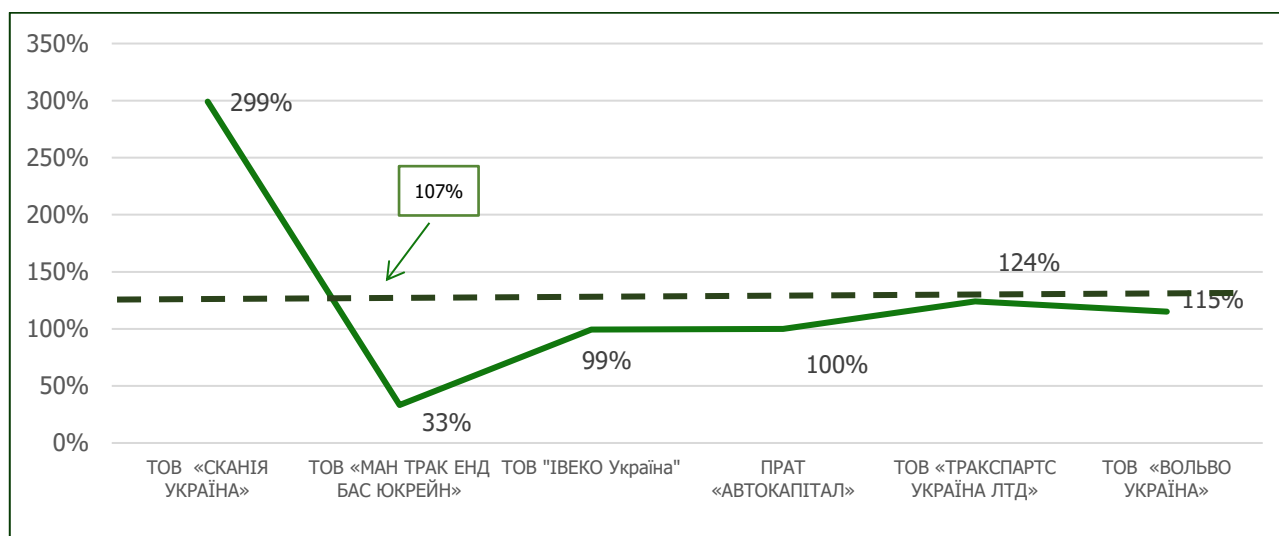

Рис. 6. Коефіцієнт повноти використання ресурсного потенціалу підприємствами торгівлі вантажними автомобілями, 2021 р. (Джерело: побудовано авторами за даними Табл. 2)

Використовуючи цю методику аналізу повноти використання ресурсного потенціалу підприємствами торгівлі вантажними автотранспортними засобами, було побудовано рейтинг підприємств у 2022 р.: перше місце посідало ТОВ «ТРАКСПАРТС УКРАЇНА ЛТД» зі значенням коефіцієнта ефективності 261% (при незначному абсолютному відхиленні фактичного прибутку від розрахункового +5444 тис. грн); друге місце посідало ПРАТ «Автокапітал» зі значенням коефіцієнта ефективності 114% (при абсолютному відхиленні фактичного прибутку від розрахункового +99344 тис. грн) (Рис. 7 та Рис. 8).

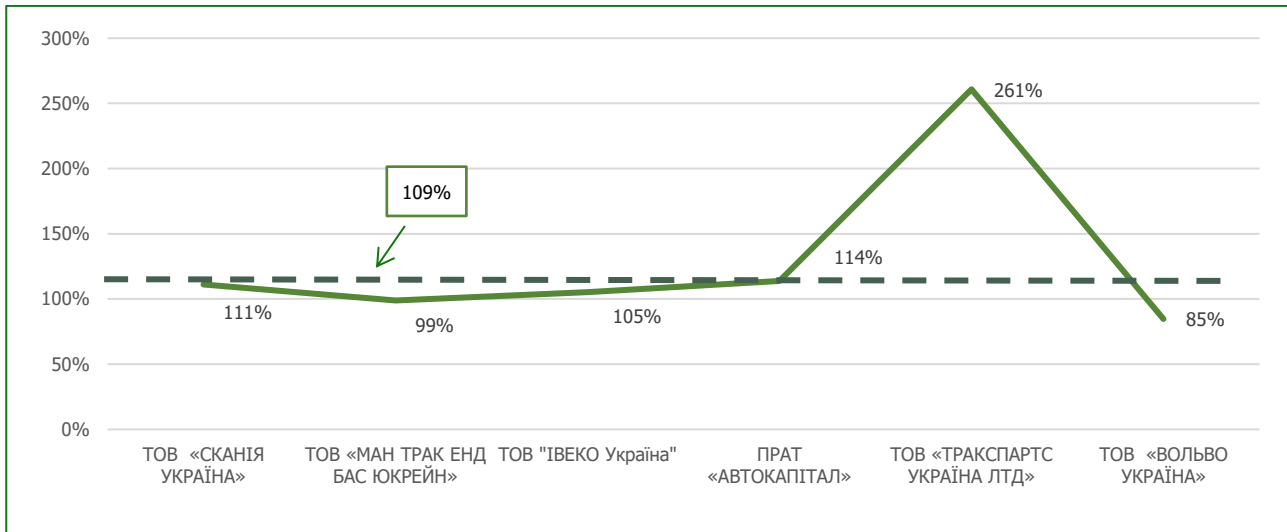

Рис. 7. Коефіцієнт повноти використання ресурсного потенціалу підприємствами торгівлі вантажними автомобілями, 2022 р.
 (Джерело: побудовано авторами за даними Табл. 2)

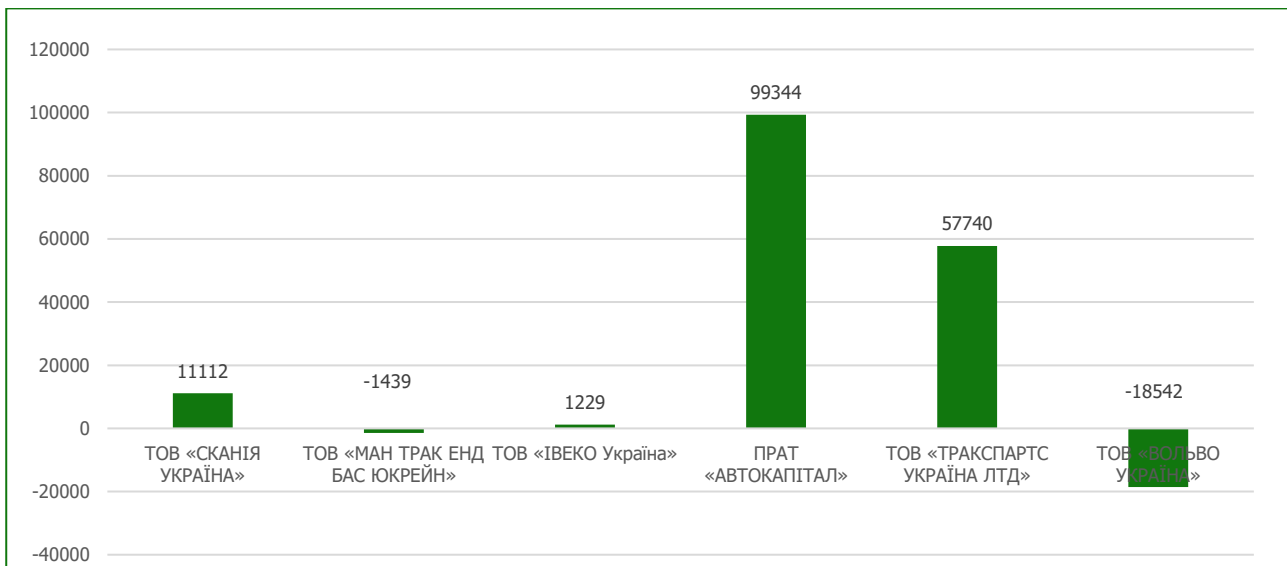

Рис. 8. Відхилення фактичного прибутку торговельних підприємств від еталонного значення, 2022 р.
 (Джерело: побудовано авторами за даними Табл. 2)

Решта підприємств мали коефіцієнт ефективності нижче середнього значення (109%), проте у ТОВ «ІВЕКО Україна» цей коефіцієнт склав 105%, що свідчить про перевищення фактичного значення прибутку над розрахунковим значенням на 1229 тис. грн, а отже, про достатньо повне використання свого ресурсного потенціалу.

Підсумковим етапом проведення комплексного компаративного аналізу ефективності та повноти використання ресурсного потенціалу є розрахунок інтегрального показника, який пропонуємо визначити шляхом множення коефіцієнта прибутковості активів та коефіцієнта повноти використання ресурсів. Результати проведеного компаративного аналізу ефективності та повноти використання ресурсного потенціалу підприємств, що займаються торгівлею вантажними транспортними засобами, за 2022 р. наведено в Табл. 4.

Таблиця 4. Компаративний аналіз ефективності та повноти використання ресурсного потенціалу торговельних підприємств за 2022 р. (Джерело: побудовано авторами за даними Табл. 1 та Табл. 2)

Найменування підприємства	Ефективність використання ресурсного потенціалу		Повнота використання ресурсного потенціалу		Інтегральний показник ефективності та повноти використання ресурсного потенціалу	
	Коефіцієнт	Рейтинг	Коефіцієнт	Рейтинг	Коефіцієнт	Рейтинг
ТОВ «СКАНІЯ УКРАЇНА»	0,191	2	1,110	3	0,212	2
ТОВ «МАН ТРАК ЕНД БАС ЮКРЕЙН»	0,176	3	0,988	6	0,174	4
ТОВ «ІВЕКО Україна»	0,099	5	1,053	4	0,104	6
ПРАТ «АВТОКАПІТАЛ»	0,249	1	1,138	2	0,283	1
ТОВ «ТРАКСПАРТС УКРАЇНА ЛТД»	0,072	6	2,608	1	0,188	3
ТОВ «ВОЛЬВО УКРАЇНА»	0,152	4	0,847	5	0,129	5
Середнє значення по групі підприємств	0,137	x	0,951	x	0,130	x

За даними проведеного дослідження за 2022 р. можна зробити висновок, що найкращі результати щодо найбільш повного та ефективного використання ресурсного потенціалу показало ПРАТ «АВТОКАПІТАЛ», яке в рейтингу конкурентних позицій посіло перше місце. При середньому значенні інтегрального показника 0,130 воно мало коефіцієнт, який більш ніж удвічі його перевищував – 0,283. За ним ідуть ТОВ «СКАНІЯ УКРАЇНА» (інтегральний коефіцієнт – 0,212) та ТОВ «ТРАКСПАРТС УКРАЇНА ЛТД» (інтегральний коефіцієнт – 0,188). Останнє місце за рівнем ефективності та повноти використання ресурсного потенціалу з інтегральним показником 0,104 посіло ТОВ «ІВЕКО Україна».

Отже, запропонований підхід дає змогу провести ефективний бенчмаркінг, який на основі порівняння результатів діяльності суб'єкта господарювання з результатами його конкурентів сприяє пошуку додаткових резервів підвищення ефективності діяльності. На основі такого аналізу управлінський персонал зможе зосередити увагу на невикористаних можливостях підвищення ефективності своєї діяльності за рахунок повного використання внутрішніх резервів, пов'язаних із більш повним використанням наявних ресурсів. Такий аналіз є першим етапом аналізу в системі управління ресурсним потенціалом і може бути доповнений більш детальним аналізом ефективності використання окремих його складових із використанням інших методичних прийомів: функціонально-вартісного аналізу, нечіткої логіки, методу нормування, АСФ-технологій (аналіз середовища функціонування), матричного аналізу, таксономічного аналізу та ін.

ДИСКУСІЯ

Запропоноване дослідження спрямоване на проведення компаративного аналізу ефективності й повноти використання ресурсного потенціалу торговельних підприємств. На відміну від традиційних методик оцінки використання ресурсного потенціалу, заснованих на коефіцієнтному аналізі ефективності, в авторській методиці акцент зроблено саме на повноті використання ресурсного потенціалу, який запропоновано оцінювати шляхом порівняння фактичних результатів діяльності у вигляді прибутку з теоретично можливими для цього обсягу ресурсів.

Потребують обговорення питання, чи будуть активи повною мірою відображати весь ресурсний потенціал, оскільки частина ресурсів (наприклад, інформаційні ресурси, людський капітал, ділова репутація, клієнтська складова тощо) що впливають на фінансовий результат, має нематеріальний характер і не відображається в активах балансу. Дискусійним залишається питання, на скільки повно еталонні значення прибутку, розраховані на основі запропонованої моделі, відображають потенційні можливості підприємств, оскільки на фінансові результати можуть впливати додатково й інші чинники, окрім наявності ресурсів, наприклад ефективність менеджменту, наявність певних переваг у технології виробничого процесу швидкий доступ до додаткового фінансування, податкові пільги тощо.

Відкритим залишається питання можливості побудови регресійної моделі на основі даних попередніх періодів (у статті використано інформацію за 3 роки), ураховуючи зміну умов зовнішнього середовища. Подальших досліджень потребує повнота використання окремих видів ресурсів, зокрема основних засобів, матеріальних ресурсів, трудових ресурсів, що дає змогу проаналізувати вплив окремих факторів на загальну ефективність використання ресурсів,

на основі чого може бути скоригована загальна стратегія управління підприємством. При оцінюванні повноти використання окремих видів ресурсів також може бути застосований запропонований підхід. Предметом подальших наукових пошуків може бути розгорнутий аналіз дохідності й витратності активів як ключових факторів, що впливають на кінцевий фінансовий результат.

ВИСНОВКИ

Використання запропонованого методичного підходу, заснованого на застосуванні кореляційно-регресійного аналізу, дає змогу не просто проводити компаративний аналіз за рівнем значення окремих результативних показників, наприклад, прибутковості активів, а й дослідити їхню поведінку залежно від зміни обраного фактора. Оскільки в стратегічному аналізі важливішою задачею є визначення повноти та ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства, то побудовані моделі дозволяють не просто описати поведінку результативного показника, але й розрахувати його оптимальні значення для заданого обсягу ресурсів при середній ефективності їх використання за цією вибіркою торговельних підприємств.

Вибір стратегії розвитку торговельних підприємств залежить не тільки від наявних можливостей реалізації їхнього ресурсного потенціалу, а й від поставлених цілей, які можуть бути спрямовані й на економічну ефективність, і на підтримку соціальної та екологічної складової сучасного бізнесу. Тому при проведенні компаративного аналізу ефективності та повноти використання ресурсного потенціалу підприємств додатково необхідно оцінити соціальну ефективність їхньої діяльності, яка не вимірюється стандартними показниками прибутковості, що потребує поглибленого дослідження та розроблення нових методичних підходів до такої оцінки.

REFERENCES / ЛІТЕРАТУРА

- Vinichenko, I.I., & Soroka, Yu.O. (2015). Efektyvnist vykorystannia resursnoho potentsialu silskohospodarskykh pidpriemstv. *Investytsii: praktyka i dosvid*, 22, 34–37. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2015_22_7
- Melnychuk, O. S., Kolomiitsa, V. T., & Tkachenko, O. B. (1985). Etymological dictionary of the Ukrainian language. Kyiv: Nauk. Dumka.
- Aliexsieiev, S.B., & Zhebokrytskyi, Ye.I. (2014). Vyznachennia poniattia «resursnyi potentsial pidpriemstva. *Derzhava ta rehiony*. Ser.: Ekonomika ta pidpriemnytstvo, 2, 53–56. http://nbuv.gov.ua/UJRN/drep_2014_2_11
- Bohatska, N.M., & Khachatrian, V.V. (2016). Suchasnyi pidkhid do otsinky sutnosti resursnoho potentsialu pidpriemstva. *Visnyk Mukachivskoho derzhavnogo universytetu*, 3, 134–139. https://economyandsociety.in.ua/journals/3_ukr/24.pdf
- Babyna, O.Ie. (2011). Potentsial yak systemna ekonomichna katehoriia. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, 36, 23–26. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vetp_2011_36_4.pdf
- Nykoliuk, O.M. (2016). Upravlinnia konkurentosprozhnistiu silskohospodarskoho pidpriemstva: teoretymetodolohichni osnovy: monohrafiia. Zhytomyr: ZhNAEU.
- Nykoliuk, O.M., & Martynchuk, I.V. (2018). Metodyka otsiniuvannia resursnoho potentsialu innovatsiino oriientovanykh silskohospodarskykh pidpriemstv. *Problemy ekonomiky*, 1, 207–213. https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2018-1_0-pages-207_213.pdf
- Artomova, A.V., & Artomov, I.V. (2016). Protsedura otsiniuvannia resursnoho potentsialu pidpriemstva. *Systemy obrobky informatsii*, 7(144), 165–170. http://nbuv.gov.ua/UJRN/soi_2016_7_36
- Kostyrko, L., Solomatina, T., Chernodubova, E., & Khromiak, V. (2020). Analysis and estimation of the efficiency of the use of resource potential agricultural enterprises. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 3(34), 294–302. <https://doi.org/10.18371/fcaptop.v3i34.215547>
- Coelli, T., Rao, D.S.P., & Battese, G.E. (1998). An introduction to efficiency and productivity analysis. Centre for Efficiency and Productivity Analysis, University of New England, Armidale, N.S.W. Australia: Kluwer Academic Publishers. <https://doi.org/10.1007/b136381>
- Kotane, Inta, & Kuzmina-Merlino, Irina. (2017). Analysis of Small and Medium Sized Enterprises' Business Performance Evaluation Practice at Transportation and Storage Services Sector in Latvia. *Procedia Engineering*, 178, 182–192. <https://doi.org/10.1016/j.proeng.2017.01.093>
- Narkunienė, Judita, & Ulbinaitė, Aurelija. (2018). Comparative analysis of company performance eval-

- uation methods. *The International Journal Entrepreneurship and Sustainability*, 8(1), 125-136.
[http://doi.org/10.9770/jesi.2018.6.1\(10\)](http://doi.org/10.9770/jesi.2018.6.1(10))
13. Angilella, Silvia, & Pappalardo, Maria Rosaria. (2022). Performance assessment of energy companies employing Hierarchy Stochastic Multi-Attribute Acceptability Analysis. *Operational Research*, 22, 299–370.
<http://doi.org/10.1007/s12351-020-00567-5>
 14. Kiselakova, Dana, Sofrankova, Beata, Čabinová, Veronika, & Šoltésová, Janka. (2018). Analysis of enterprise performance and competitiveness to streamline managerial decisions. *Polish Journal of Management Studies*, 17(2), 101-111.
<https://doi.org/10.17512/pjms.2018.17.2.09>
 15. Zadorozhnyy, Z., Muravskiy, V., Semaniuk, V., & Gumenna-Derij, M. (2022). Global management accounting principles in the system of providing resource potential of the enterprise. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 3(44), 63–71.
<https://doi.org/10.55643/fcaptop.3.44.2022.3765>
 16. Zbarsky, V.K., Trusova, N.V., Sokil, O.H., Pochernina, N.V., & Hrytsaienko, M.I. (2020). Social and economic determinants for the development of resource potential of small forms of agrarian production in Ukraine. *Industrial Engineering and Management Systems*, 19(1), 133-142.
<http://doi.org/10.7232/iems.2020.19.1.133>
 17. Miniailo, V., Bezverkhyi, K., Hotsuliak, V. & Miniailo, O. (2023). Gender analysis of the workforce in the sphere of financial and insurance activities in Ukraine. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 1(48), 388–398.
<https://doi.org/10.55643/fcaptop.1.48.2023.3853>
 18. Nazarova, K., Bezverkhyi, K., Nezhyva, M., Hordopolov, V., & Nehodenko, V. (2022). Regression analysis of operating profit of the company. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 4(45), 124–132.
<https://doi.org/10.55643/fcaptop.4.45.2022.3667>
 19. Nazarova, K., Bezverkhyi, K., Hordopolov, V., Melnyk, T., & Poddubna, N. (2021). Risk analysis of companies' activities on the basis of non-financial and financial statements. *Agricultural and Resource Economics*, 7(4), 180-199.
<https://doi.org/10.51599/are.2021.07.04.10>
 20. Kazambayeva, A.M., Aiesheva, G.A., & Yesengaliyeva, S.M. (2019). Sustainable development of agricultural production based on the use of the resource potential of the region. *Journal of Environmental Management and Tourism*, 10(7), 1478-1485.
[https://doi.org/10.14505/jemt.v10.7\(39\).05](https://doi.org/10.14505/jemt.v10.7(39).05)
 21. Nesterchuk, Y., Butko, N., & Umanska, V. (2019). Integral assessment of enterprises' resource potential supply of agricultural industrial production. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 3(30), 264–272.
<https://doi.org/10.18371/fcaptop.v3i30.179589>
 22. Özbilen, Ş.K., Rende, K., Kılıçaslan, Y. et al. (2019). Prediction of the resource-efficient potential of Turkish manufacturing industry: a country-based study. *Clean Techn Environ Policy*, 21, 1013–1037.
<https://doi.org/10.1007/s10098-019-01689-x>
 23. Sohl, T., & Folta, T.B. (2021). Market exit and the potential for resource redeployment: Evidence from the global retail sector. *Strategic management journal*, 42(12), 2273-2293.
<http://doi.org/10.1002/smj.3285>
 24. Telizhenko, O., Shevchenko, T., & Mishenina, G. (2016). Sustainable management of the municipal solid waste resource potential in the context of product lifecycle continuity. *Journal of Environmental Management and Tourism*, 7(4), 664-671.
[http://doi.org/10.14505/jemt.v7.4\(16\).12](http://doi.org/10.14505/jemt.v7.4(16).12)
 25. Trusova, N., Makarenko, P., Popova, T., Pochernina, N., & Karas, Y. (2023). Implementing the resource potential sustainability of small-scale agricultural entities in cooperative associations of Ukraine. *Rivista di Studi sulla Sostenibilità*, 2022(2), 323-345.
<http://doi.org/10.3280/RISS2022-002019>
 26. Ulyanchenko, O., Vasyurenko, L., Litvinov, A., Utenkova, K., Filimonov, Y., & Kuksa, I. (2021). Strategic management of resource potential as a measure to increase the competitiveness of the enterprise in the agricultural sector. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 4(39), 276–283.
<https://doi.org/10.18371/fcaptop.v4i39.241316>
 27. Khirivskiy R. et al. (2022). Assessment of the Efficiency of Employment of the Communities' Resource Potential using Different Approaches. *TEM Journal*, 11(1), 367-373. <https://doi.org/10.18421/TEM111-46>
 28. Kuznetsova, A. Y., Lyzun, M. V., Savelyev, Y. V., Kuryliak, V. Y., & Lishchynskyy, I. O. (2019). Gravity potential for currency alliances' intrarigional trade. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 3(30), 236–247.
<https://doi.org/10.18371/fcaptop.v3i30.179550>
 29. Finansova zvitnist PRAT «AVTOKAPITAL». <https://clarity-project.info/edr/31750520/finances>
 30. Finansova zvitnist TOV «IVEKO UKRAINA». <https://clarity-project.info/edr/23812870/finances>
 31. Finansova zvitnist TOV «MAN TRAK END BAS YuKREIN». <https://clarity-project.info/edr/34240521/finances>
 32. Finansova zvitnist TOV «TRAKSPARTS UKRAINA LTD». <https://clarity-project.info/edr/30020361/finances>

Finances? Finansova zvitnist TOV Z INOZEMNYMY INVESTYTsIIaMY «VOLVO UKRAINA». <https://clarity-project.info/edr/30176505/finances>

33. Finansova zvitnist TOV Z INOZEMNYMY INVESTYTsIIaMY «SKANIa UKRAINA». <https://clarity-project.info/edr/30107866/finances>

Iryna Parasii-Verhunenکو, Yaroslav Yurchyshyn, Kostiantyn Bezverkhyi, Nataliia Hryshchenko, Karina Nazarova, Nataliya Pryimak

COMPARATIVE ANALYSIS OF EFFICIENCY AND UTILIZATION COMPLETENESS OF RESOURCE POTENTIAL IN TRADING ENTERPRISES: METHODOLOGICAL ASPECTS

The aim of the article is to develop new methodological approaches for conducting a comparative analysis of the efficiency and utilization completeness of the resource potential in trading enterprises for the strategic management purposes. The article clarifies the essence of the concept of "resource potential" and systematizes the main methodological approaches to its analysis. The empirical research is based on the financial statements of six largest companies engaged in the cargo vehicles trade for the period of 2020-2022.

As a result of the study, a new methodological approach to conducting a comparative competitive analysis of the efficiency and completeness of the use of the resource potential of trading companies is proposed. The proposed methodology allows not only to analyze the efficiency of resource utilization but also evaluating the completeness of resource utilization by comparing the actual value of profit value with the theoretically possible benchmark value for the available resource level, taking into account the average asset utilization efficiency for a given set of competing enterprises. The benchmark profit value is recommended to be determined based on the development regression model that characterizes the dependence of pre-tax profit on the size of assets. Similar models can also be used for the purposes of forecasting analysis, as they enable examining the behaviour of individual performance indicators depending on changes in the selected factor. To perform a comprehensive assessment of the efficiency and utilization completeness of resource potential of trading enterprises, an integrated indicator is proposed, based on which the competitive positions of the researched companies are ranked.

Practical application of the author's methodological approach allows benchmarking, conducting a comparative evaluation of the company's performance with the results of competitors, identifying competitive advantages or weaknesses of its activities related to insufficiently complete utilization of its resource potential, promotes an effective search for additional internal reserves to improve performance, and can be used to develop operational strategies aimed at improving companies' competitiveness.

Keywords: comparative analysis, modelling, resource potential, profit, activity efficiency, competitiveness, reserves, trade enterprises

JEL Classification: D24, M10, M20, M40, M41, M49, P51